

Prožitky nesezdaných partnerů ve vztazích s psychickým násilím

Viera Kratkoczka,¹⁾ Zbyněk Vybíral¹⁾

1 Katedra psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno. Korespondenci k článku posílejte na:

viera.kratkoczka@gmail.com

Abstrakt

Výzkum byl zaměřen na prožívání obětí psychického násilí ve vztazích mladých, nesezdaných partnerů. Cílem bylo prozkoumat „připoutání“ oběti v psychicky násilném vztahu a možnosti opuštění takového vztahu. Výzkumu se zúčastnilo 12 respondentů, s nimiž byly vedeny polostrukturované rozhovory zaměřené na vztahové zkušenosti. Rozhovory byly analyzovány metodou zakotvené teorie. Centrální kategorií výzkumu se ukázalo být „odmítání rozchodu“, které má vliv jak na připoutání v násilném vztahu, tak také ovlivňuje možnosti jeho opuštění. Výsledky jsou využitelné pro rozšíření psychologického poznání v oblasti partnerských vztahů, nabízí se také využití v poradenské praxi.

Klíčová slova: partnerské vztahy, psychické násilí, odmítání rozchodu

Teoretická východiska

Každý šestý občan České republiky přiznává násilí v partnerském vztahu a většina domácího násilí v Čechách je opakovaná a je kombinací jak fyzického, tak psychologického násilí (Ševčík, Špatenková, 2011). Dosavadní výzkumy naznačují, že násilí má začátek již v mladém věku a je součástí mezilidských vztahů (Kury et al., 2004; Lewis, Fremow, 2001 in Muñoz-Rivas, Graña, O’Leary, González, 2007).

Psychické násilí je takové chování, které druhého znehodnocuje, „tlačí“ ho do pozice oběti, zpochybňuje sociální kompetence druhého a narušuje vnímání sebeúcty (Yadegaran, 2013; James, McKinnon, 2010). Pro PN jsou typické kontrolující a destruktivní taktiky jako manipulace, ohrožování, kontrola prostřednictvím izolace, nebo vzbuzování pocitů viny, hanby nebo studu. Většina obětí popisuje incidenty ponižování a PN pokládá za nejtrýznivější zážitky svého života bez ohledu na to, zda zažívaly rovněž fyzické násilí (O'Leary, 1999).

PN není uspokojivě definováno. Follingstadová (2007) tvrdí, že příliš mnoho definic PN ztěžuje rozhodnutí, jestli se jedná nebo nejedná o násilí. Běžný je rozpor v tom, co jeden z partnerů za násilí považuje, zatímco druhý nikoliv (James, McKinnon, 2010; McHugh, Rakowski, Swiderski, 2013). Harned (2001) a DeHart, Follingstad a Fields (2010) uvádějí, že z výzkumů vyplývá, jako by ve vztazích žilo více obětí než útočníků, a to v případě všech typů násilí. Vysvětlují to tím, že je větší pravděpodobnost, že se lidi ve výzkumu přiznají, že bylo násilí páčáno na nich, než aby přiznali, že sami násilí páchali. PN může být odlišně vnímáno i omlouváno také z genderových hledisek. Například mužské kritizování způsobu oblékání partnerky bývá ženou vnímáno jako ovládání nebo degradování. Často však, když žena dohlíží na to, jak se partner obléká, muž to jako projev PN neprožívá. Fyzická agrese je považována za více zraňující, když se jí dopouští muž; v takovém případě je méně omluvitelná. PN a VN jsou zase omlouvány více u žen (Stets, 1990; McHugh, Rakowski, Swiderski, 2013; Roberts, 2000; Muñoz-Rivas, Gámez-Guadix, Fernández-González, Lozano, 2011; Gjuríčová, 2000).

PN není jednolitý konstrukt. Johnson (2005, 2008) rozlišuje dva typy PN. Prvním je násilí motivované touhou po moci, kontrolovat a ovládat partnera. Je to model typický pro domácí násilí, pro které je typické riziko stupňování. Druhým typem PN je situační násilí, kdy ad hoc konflikt „spustí“ násilné projevy. Záměrem zde není podmanit si partnera. Podle Olsonové (2002)

považují někteří partneři PN za účinnou strategii jak ve vztahu „vyčistit vzduch“, získat partnerovu pozornost, nebo dopracovat se k řešení problému rychleji, přičemž k agresivní strategii se podle autorky častěji uchylují osoby s nízkou úrovní argumentačních schopností. Ke shodnému závěru o korelaci mezi chudší komunikací a výskytem násilí dospěli i Gordis, Margolin a Vickerman (2005). U partnerů se přitom často rozvine desenzitizace na agresi. Hrozí zde přitom, že čím méně bude oběť na agresi reagovat, tím více ji bude násilný partner stupňovat (Olson, 2002).

Násilí v partnerském vztahu, ať už psychologické, nebo fyzické, se zpravidla odehrává v cyklu, který zhoršuje schopnost oběti vztah opustit. Po násilné epizodě následuje období „klidu“ s prosbami o odpuštění, ale také s popíráním nebo bagatelizací násilí. Následuje období, pro které je typické hromadění napětí, které po čase vyústí dalším napadením. Ochromující a devalvující účinky násilí jsou nejsilnější bezprostředně po projevech násilí. Někteří autoři poukazují na paradox, že pro oběť je tedy nejúčinnější opustit násilníka v období „klidu“, kdy má pro to zdánlivě nejméně důvodů (Conwayová, 2007; Gjuríčová, 2000). Oběti v násilném cyklu často vnímají svou situaci jako bezvýchodnou, že jedinou možností je zůstat a přežít. Ševčík a Špatenková (2011) to označili za sebezničující strategii. Evansová (2010) uvádí, že pokud se oběti rozhodnou psychicky násilný vztah opustit, často jim „pomůže“ jiný důvod než násilí.

Cyklus PN pomáhá objasnit teorie vztahové vazby. Bowlby (1969; in Henderson, Bartholomew, Dutton, 1997) věřil, že silné vazby se formují během ohrožení, které aktivuje potřeby citové vazby a člověka vede k tomu, aby vyhledal blízkost „attachmentové“ figury. Můžeme předpokládat, že oběť násilného vztahu je k násilníkovi poutána stejným způsobem jako týrané děti ke svým rodičům, tedy nejistou vazbou. PN může posilovat potřebu vztahového pouta (Henderson, Bartholomew, Dutton, 1997).

Většina výzkumů PN byla až dosud zaměřena na vztahy v manželství a na násilí v nezávazných vztazích adolescentů. V našem výzkumu jsme se zaměřili

na delší vztahy mladých lidí, kteří zatím nemají formální závazky (uzavření sňatku, dítě, hypotéka). Zajímalo nás, nakolik mladí lidé hledající partnera „pro život“ věnují pozornost PN, jak ho prožívají, zda o PN uvažují jako o důvodu pro ukončení vztahu a zda i v nesezdaných vztazích bez formálních závazků partneři prožívají bezvýchodnost situace. Výzkumnou otázku jsme v průběhu výzkumu několikrát modifikovali, a to v souladu s metodou zakotvené teorie (Řiháček, Hytych, 2013), nakonec byla zformulována následujícím způsobem: *„Jak vypadá proces připoutávání oběti do psychicky násilného vztahu a jaké jsou okolnosti, které pomáhají jeho opuštění?“*

Metoda

Účastníci výzkumu

Celkově 210 respondentů (157 žen, 53 mužů; průměrný věk 23,8 let) se zúčastnilo pilotní studie, ve které jsme se dotazovali na verbální agresi v partnerských vztazích. Všichni vyplnili dotazník pro respondenty ve věku 18 – 35 let, svobodné, kteří mají zkušenost s partnerským vztahem trvajícím alespoň 1 rok. Zkušenost s verbální agresi uvedlo 63,7% žen a 72,2% mužů. Pro náš výzkum jsme vybrali 12 respondentů (8 žen, 4 muži; průměrný věk 24,8 let) z těch, kteří souhlasili s interview. Náš záměrný výběr se soustředil na ty, kdo zažil násilí ve vztahu, který označili jako vážný. Všichni, kdo absolvovali rozhovor, byli nesezdaní a bezdětní.

Interview

Pořadí otázek v polostrukturovaném interview se měnilo. Účastníci výzkumu měli možnost vybrat si formu rozhovoru (tváří v tvář; video-hovor; chat). 9 rozhovorů se uskutečnilo tváří v tvář (trvání v průměru 1 hod.), 3 formou chatu (trvání v průměru 2,5 hod.). Rozhovory byly následně přepsány doslovnou transkripcí s využitím softwaru Listen&Write. Po prvních 7 rozhovorech byl vytvořen předběžný model základních konceptů, hierarchie a vztahů mezi nimi.

Účastníky pro další rozhovory jsme vybírali na základě potenciálu rozšiřovat předběžný model teorie, potvrzovat ho, ale také dále korigovat.

Analýza dat

Při analýze jsme se řídili principy zakotvené teorie. Analýza proběhla ve třech krocích. Prvním krokem bylo vytvoření témat, druhou hledání teoretických vztahů mezi tématy a třetí fází volba ústředního tématu a formulace teorie. Po analýze prvních 3 interview, která z našeho pohledu nejlépe přispívala k řešení výzkumného problému, jsme formulovali první koncepty a vypracovali první náčrt modelu. Při analýze jsme se řídili principy teoretického vzorkování (Řiháček, Hytych, 2013). Ve druhé fázi jsme se zaměřili na vztahy mezi tématy. Dalším krokem této fáze byla volba konceptu, okolo kterého je „organizována“ teorie. Při jeho volbě se nabízelo několik možností. Zvolili jsme koncept „připoutávání do násilného vztahu“. V souladu s doporučením Strausse a Corbinové (1999) jsme druhé nejvýraznější téma z rozhovorů vztáhli k ústřednímu jako téma nápomocné („okolnosti pomáhající opuštění vztahu“).

V závěrečné fázi analýzy jsme dospěli k tomu, že oba koncepty sytí centrální téma. Toto centrální téma jsme zformulovali jako „Odmítání možnosti rozchodu“. S každým dalším rozhovorem (rozhovory 8 až 12) jsme se vraceli na začátek procesu otevřeného kódování a upravovali jak model, tak témata. Zaměřovali jsme se na to, nakolik nová data rozšiřují stávající model a nakolik jej mění, nebo jen potvrzují již zjištěné. Poslední tři rozhovory (10 až 12) nepřinesly výrazné změny ani modelu, ani roztřídění témat; což bylo možno vyhodnotit jako přiblížení se teoretické nasycenosti (Řiháček, Hytych, 2013).

Etika výzkumu

Účastníkům výzkumu byla zaručena plná anonymita, změnili jsme jejich jména i jména dalších zmiňovaných osob. Všichni respondenti podepsali informovaný souhlas, ve kterém byli obeznámeni, že rozhovor je možné kdykoliv ukončit i

bez udání důvodu, nebo neodpovídat na všechny otázky v něm. První autorka, která rozhovory vedla, byla respondenty několikrát požádána (a vyhověla), aby některé části rozhovorů vynechala z přepisu a následné analýzy. V rozhovorech se autorka vyhýbala jakýmkoliv poradenským intervencím a udržovala si nehodnotící pozici výzkumníka.

Výsledky

V průběhu třídění výroků a jejich analýzy jsme identifikovali devět tematických kategorií (viz tabulka 1). Identifikovaná témata

TABULKA 1 PŘEHLED TEMATICKÝCH KATEGORIÍ VÝZKUMU

Témata	Subtémata	Nasycující obsahy
1 Odmítání rozchodu	1a Zlehčování stavu	Vnímání lásky od partnera Zamilovanost „Není to až tak špatné“ Dobré vlastnosti partnera
	1b Optimistická budoucnost	Zvládací strategie Neúmyslné násilí Chyba je v okolnostech
	1c Strach z rozchodu jako strach z neznámého	Strach ze samoty Zvyk
2 Postupy získávání moci agresora nad obětí	2a Posilování vlastní převahy a dominance	Boj o moc Užívání verbální agrese s cílem znevažovat, ponižovat partnera Snížování sebevědomí „Předělávání“ partnera Manipulace
	2b Vychovávání k poslušnosti	
	2c Bránění oběti v odchodu ze vztahu	Snaha o izolování partnera Vyhrožování sebepoškozením / sebevraždou Vyhrožování fyzickým útokem / stupňováním násilí
3 Pocit vlastní viny za situaci		Vyprovokování agresora Vlastní podíl viny na situaci Podporování pocitu viny agresorem
4 Cyklický charakter partnerského násilí	4a Máme i dobré momenty	Nezahodit vše dobré Upozorňování na pozitivní stránky, a to oběti i agresorem
	4b Stupňování násilí	Přechod od agrese verbální k fyzické Sexuální nátlak
	4c Omlouvání se	Sliby „Už se to nikdy nestane“ Svádění na okolnosti Svádění na alkohol
	4d Bagatelizace pocitů	Vlastně se nic nestalo/neděje a jinak je všechno v pořádku Vzbuzování pochybností o vlastním prožívání
5 Okolnosti napomáhající odchodu z násilného vztahu	5a Uvědomění	Reakce okolí Překročení hranice únosnosti Porovnávání se vztahy jiných lidí Prožívání hněvu
	5b Pochybnosti	Pochybnosti o partnerových citech a úmyslech Pochybnosti o vlastní vině Pochybnosti o tom, že za to mohou okolnosti
	5c Nový způsob chování ve vztahu	Zvažování nakolik je stav špatný Odcizování partnerů Lhostejnost vůči vztahu a jeho budoucnosti Rebelování vůči partnerem nastaveným pravidlům Bránění se většímu závazku ve vztahu
6 Snaha o řešení – komunikační strategie	6a Účinné strategie	Ochota agresora komunikovat a uznat svou vinu Ultimáta Vytvoření společných pravidel jak zvládat situaci
	6b Neúčinné strategie	Neochota agresora uznat svou vinu Opakované sliby, aniž se něco změní
7 Důsledky psychicky násilného vztahu	7a Důsledky násilí v průběhu vztahu	Snížené sebevědomí Psychická vyčerpanost Zhoršení vztahů s rodinou a okolím Pocit svázanosti
	7b Důsledky násilí po skončení vztahu	

1 Odmítání rozchodu

Odmítání rozchodu jsme stanovili jako centrální téma. Odmítání rozejít se pramení hlavně ze strachu ze samoty, a z pochybností, jestli si oběť může najít jiného partnera.

Kristína: *„Možno je to aj trochu z toho, že by som nenašla niekoho kto by mi vyhovoval viac, že všetky tie možnosti, čo som už nejak mala, že proste... utiekli.“*

Partneři v pozici oběti vnímají rozchod jako poslední možnost, ke které by přistoupili tehdy, kdyby vše ostatní selhalo nebo kdyby agresor udělal něco opravdu hrozného, za „hranicí únosnosti“. Oběti se upínají k naději, že vztah se časem zlepší. Dalšími důvody jsou zamilovanost, to že vnímají partnerovu lásku, fakt, že si na vztah a partnera zvykli. Přesvědčují se, že situace není tak zlá; srovnávají partnera s jinými, ještě horšími lidmi; agresí zlehčují a partnera omlouvají vnějšími okolnostem (nejčastěji požitím alkoholu, stresu). Někdy jsou přesvědčeni, že si agresor neuvědomuje, že jim ubližoval; někteří považují agresí za projev lásky.

Adam: *„V tom vztahu mi přijde že... že ten člověk to jakoby ani nemyslí špatně, ale řekne slova, které prostě tomu druhému ublíží. Takže si sám neuvědomuje, že by mu to mohlo ublížit, ale prostě ublíží...“*

2 Postupy získávání moci agresora nad obětí

Identifikovali jsme tři strategie násilných partnerů. Pro získání moci a udržení oběti ve vztahu je není potřebné použít všechny, mohou se také vyskytovat postupně jako fáze.

Posilování vlastní převahy a dominance

Jako posilování dominance můžeme označit systematickou aktivitu, kdy agresor snižuje sebevědomí oběti a tím nad ní získává moc. Může to být v oblastech, ve

kterých se sám cítí méněcenný. Poznámky mohou působit zdánlivě nevinně, avšak druhého znevažují nebo zesměšňují, a to jak v soukromí, tak i na veřejnosti. Partneři v pozici oběti popisují pocit ochromení po verbálním útoku.

Vychovávání k poslušnosti

V této fázi, resp. při této strategii nejsou zapotřebí urážky nebo znevažující poznámky, agrese se stává skrytější. Agresor manipuluje tak, aby oběť nejen dělala to, co on chce, ale také, aby si myslela, že to ona sama chce. Časté je srovnávání s partnery/rky kamarádů nebo bývalými partnery, poukazování na vlastnosti, které by agresor u svého partnera/rky očekával, ale on/ona je nesplňuje. V případě, že se oběť ohradí, agresor reaguje zesílením agrese, například formou citového vydírání větami typu: „Nemáš mě rád/ráda“, nebo „Zklamal/a jsi mě“, vyhrožuje rozchodem nebo fyzickým útokem.

Bránění v odchodu ze vztahu

Agresor se zaměřuje na udržení si moci, kterou získal, na udržení si ovládaného partnera. Bývá motivován strachem, že partnera v pozici oběti ztratí. Tento strach se může projevat žárlivostí, a to nejen na potenciální partnery oběti, ale také žárlivostí na rodinu, kamarády a aktivity, kterými partner(ka) tráví čas. Snaží se oběť izolovat, čímž si zajišťuje její stále větší připoutání. Dalším způsobem jak si udržet ovládaného partnera je vzbudit v něm pocit, že ho agresor potřebuje a bez něj „to nezvládne“. V extrémní podobě se vyskytuje i vyhrožování sebevraždou.

3 Pocit vlastní viny za vzniklou situaci

Pocit vlastní viny nebo zodpovědnosti za vztah přispívá k dalšímu připoutávání oběti do násilného cyklu. Oběti mají tendenci věřit slovům agresora, který omlouvá násilí tím, že jej vyprovokovaly. Partnerky v pozici obětí uvažují, že samy nejsou ideální, a tak si agresí zaslouží. Oběti se později cítí provinile i za

to, s čím nemají nic společného. Pocit viny je vede k tomu, že musí svou vinu napravit, s čímž je spojená naděje, že je možné napravit vlastní špatné chování, a tím situaci zlepšit.

4 Cyklický charakter partnerského násilí

Agresivní epizody se vracejí v cyklech, které obsahují i dobrá období. To obětem dává naději, že dobré období může trvat déle, což je opět připoutává do vztahu. Některé oběti popisují, že s každým dalším cyklem se agrese stupňovala. Po agresivním útoku obvykle následuje omluva a slib, že se situace nebude opakovat, nebo bagatelizace, zlehčování situace, že se vlastně nic nestalo, že oběť to přehání, případně si za to může sama.

5 Okolnosti napomáhající odchodu z partnerského vztahu, ve kterém se vyskytuje násilí

Prvním krokem k odpoutání je uvědomění si, že vztah není v pořádku a člověku nevyhovuje. Častým vzbuzením uvědomění bývá prožití hněvu vůči agresorovi, když už zašel „za hranici“, namísto obvyklého – zacykleného – trápení se. Více respondentů se vyjádřilo, že hranice toho, co jsou ochotni snést, jsou stanoveny spíše teoreticky, a že svá předsevzetí mnohokrát porušili. Mnoho respondentů nedokáže pojmenovat, kde je jejich „hranice akceptovatelnosti“. Hledají ji, srovnávají svůj vztah s jinými, nebo chtějí, aby jim někdo jiný řekl, jestli už „to“ překročilo hranici.

Hanka: *„To už som si hovorila tol'ko krát! A furt som tú hranicu posúvala a posúvala, hej! (...) Že keď na mňa ešte raz zvýši hlas, tak ho pošlem do hája, potom keď keď keď keď proste spraví toto a toto, ak by ma nejako udrel, tak že to bude... u mňa posledná bodka – nebola.“*

Začíná se ve vztahu objevovat odcizení a odmítání dalších závazků ze vztahu, např. zařídit společné bydlení. Samotné uvědomění, pochybnosti, nebo odcizení nejsou u řady partnerů dostatečné „faktory“, které překonají strach z rozchodu,

který zůstává silnější. U všech obětí se muselo stát ještě něco, co by je – řekneme to zde slovy jedné z respondentek – „nakoplo“ a dodalo jim sílu. Může to být nová známost, která dá oběti pocítit, že je atraktivní, nebo změna životního stylu, práce, zahájení psychoterapie.

6 Snaha obětí o řešení

Partneři v pozici oběti se v zájmu zachování vztahu snaží s druhým o problémech mluvit. Většinou se dočkají proseb o odpuštění, slibů, vyjádření lítosti. Ale také s tím, že násilný partner na jejich pokus o komunikaci zareaguje dalším útokem, nebo není ochoten o situaci mluvit. Jako účinná se ukazuje společná dohoda na rozhovoru. Tedy případ, kdy je násilný partner ochoten o situaci komunikovat, přiznat alespoň část viny a společně s obětí se zamyslet nad tím, co dělat jinak. Účinné je, když si páry stanoví vlastní pravidla pro případ, že se agrese znovu projeví. Dalším způsobem komunikace jsou ultimáta. Zdá se, že ultimátum je pro agresora signálem, že se opravdu děje něco, co je potřebné řešit. Někteří z těch, kdo se cítí v pozici oběti, se snaží agresi partnerovi oplatit a doufají, že partner signál pochopí a sám s agresí přestane.

7 Důsledky psychicky násilného vztahu v průběhu vztahu a po jeho skončení

Zkušenost s psychicky násilným vztahem působí jak na prožívání obětí a jejich vnímání sebe samých, tak na jejich zdravotní stav. Mají dopad i na „pracovní“ život, nebo vztahy s rodinou. Oběti opakovaně popisují snížené sebevědomí, nebo zhoršené vztahy s přáteli a rodinou. Vyjadřují se o psychické náročnosti vztahu, kdy nebyly schopné se soustředit na cokoli jiného. Po rozchodu popisovali někteří protichůdné stavy. Život bez partnera je náhle náročný, člověk neví, jak být sám, má tendenci se k druhému vrátit. Ti, kdo byli v pozici oběti, se také obávají pronásledování partnerem. Na druhou stranu se o rozchodu vyjadřují jako o znovuzískání vlastního života a možnosti opět

svobodně dýchat. Zpětně hodnotí vztah jako chybu, obviňují se, že „to“ nechali zajít tak daleko.

8 Osobnost agresora a oběti jako vnější proměnné

Při popisování agresora se objevily charakteristiky jako: šarmantní, silná osobnost, „může vás pohltit“, dokonalý partner, charizmatický, oblíbený, žádaný, dokázal se nadchnout, přenést nadšení na druhé. S odstupem připouštěli partneři, kteří se octli v pozici oběti, i negativní charakteristiky jako: egocentrický, arogantní, přesvědčený, že všechno ví nejlíp, neumí komunikovat, manipulátor.

U oběti se objevují charakteristiky: naučený způsob fungování z rodiny, agresivní rodiče, ve škole šikanován, sklon agresivní partnery vyhledávat. Oběti popisovaly sebe jako citlivější, výrazně prožívající zranění. Další charakteristikou je uvědomování si vlastních chyb ve vztahu, nebo situací, kdy to byly oni (ony), kdo se zachoval vůči partnerovi nefér nebo agresivně. Často se u obětí setkáváme s nastavením „jdu do vztahu naplno“ s perspektivou dlouhodobého a vážného závazku.

9 Jiná než mocenská motivace verbálního násilí

V rozhovorech nás překvapovalo, jak rozdílně je hodnocena verbální agrese, kterou respondenti zažívali jako součást širšího psychického násilí. Ukázalo se, že ne všechna verbální agresivita je motivovaná touhou po moci a ovládnutí. Ve vztazích dochází k situační agresi, kdy partner ventiluje stres nebo frustraci, která se nemusí týkat partnera. Dalším objasněním motivace k agresi, kterou sami respondenti uváděli, je „strategie“ s cílem partnera vyprovokovat, nebo s cílem rozpoutat hádku o problému, o kterém by jinak měli problém začít mluvit. Oběti si myslí, že agresor jim tím nechce ublížit, ale jen neumí komunikovat. Oběť v tomto případě není natolik zraněná, agresivní poznámka jí obvykle nesníží sebevědomí.

Prokop: „*Kdybych to měl shrnout do jedné věty, tak bych řekl, že verbální agrese je přešlap, ale lidi dělají chyby.*“

Diskuze

Autoři věnující se domácímu násilí (Conwayová, 2007; Gjuričová, 2000; Ševčík, Špatenková, 2011; Selari, Baldwin, 2002; Evans, 2010, Johnson, 2008) uvádějí opakovaně, že největší problém v opuštění násilného vztahu představují závazky obětí, protože se většinou jedná o manželky a matky. Partneři, kteří se ve vztahu stali obětmi, se obávají, že opuštěním agresora by přišly o kontakt s dětmi, o bydlení, prostředky na živobytí nebo o dobrou pověst. V našem výzkumu se ukázalo, že podobný strach prožívají i lidé bez závazků, relativně nezávislí a nesvázaní závazky. I oni se bojí opustit násilný vztah. Toto „odmítání rozchodu“ se ukázalo být centrálním tématem našeho výzkumu.

Partneři v pozici oběti se vztah bojí opustit z několika důvodů. Častý je strach, že si už nikdy nenajdou jiného partnera nebo partnera lepšího, než je partner současný. Vědí i o jeho pozitivních vlastnostech, pro které ho milují. Winstok, Eisikovits, Gelles, Parinyavuttichai a Lin (2002) tvrdí, že oběti hodnotí násilí jako něco, co jim sice vadí, ale dokážou s tím žít. Také Johnson (2008) upozorňuje na vytváření zvládacích strategií jak žít s násilím. Podobné formy učení a adaptace se objevily i u našich respondentů. Oběti byly často přesvědčeny, že partner jim neublíží úmyslně. Podobné přesvědčení se objevilo i u respondentek ve výzkumu Toscanové (2014). Maiuro (2001 in McHugh, Rakowski, Swiderski, 2013) tvrdí, že záměr ublížit by měl být součástí definice PN. Nemáme však mnoho možností, jak vzhledem k subjektivitě a rafinované podobě PN záměr násilníka identifikovat a analyzovat; oběť jej sama často vnímá teprve s odstupem a pozorovateli bývá skryt. Muñoz-Rivas, Gámez-Guadix, Fernández-González a Lozano (2011) doporučují zahrnout jakoukoliv formu agrese vykonávanou kterýmkoliv pohlavím. Berou při tom v úvahu, že u obou pohlaví je nejlépe omluvitelnou ta agrese, která

přichází jako reakce na jinou agresi. Můžeme tedy předpokládat, že agrese v jakékoliv formě může být prediktorem dalšího agresivního chování.

Ševčík a Špatenková (2011) tvrdí, že pokud chce oběť násilného partnera opustit, musí být přesvědčená, že je život bez něj schopna zvládnout. Poradenství bývá zdlouhavé, oběti mají pocit, že svůj život nemají pod kontrolou, cítí se nekompetentně, bezcenně, neschopně. V terapii se s nimi pracuje na přebírání odpovědnosti za svůj život a na zvyšování sebeúcty. Ukončit násilí neznamena pro oběť totéž co rozchod. Jak už bylo řečeno, oběti ukončit vztah nechtějí, chtějí ukončit jenom násilí ve vztahu. Snaží se tedy násilí řešit, mluvit s partnerem o problémech ve vztahu, zkoušejí různé strategie. Yadegaran (2013) tvrdí, že myšlenka „jednou tyran, navždy tyran“ je dnes díky novým poznatkům z oblasti násilí v partnerských vztazích překonána. Je však nutné, aby obě strany vystoupily ze sebeklamu a vyhledaly odbornou pomoc. Z našeho výzkumu vyplývá, že pokud se mají partneři začít ve vztahu psychickému násilí vyhýbat, musejí na tom mít zájem oba.

Doporučujeme věnovat další výzkum zkoumání PN ve vztazích samostatně, nejen jako prediktor fyzického násilí. Za přínosné bychom považovali zaměřit se na blízké okolí oběti. Foran, Heyman, Smith a Slep (2014) zjistili, že větší podpora sousedů a koheze komunity byly faktory výrazně ovlivňující redukci rizika PN. Více výzkumné pozornosti si zaslouží strach z rozchodu. Považovali bychom za přínosné zjistit, jak strach vzniká, co ho udržuje, co ho umenšuje. Strach z rozchodu se týká mnoha partnerských vztahů, nejenom v násilných. Strach zabraňující opustit násilný vztah může být ale odlišný od strachu ve vztazích bez psychického násilí.

Literatura

- Conway, H. L. (2007). Domáci násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007 (1. vyd.). Praha: Albatros.
- DeHart, D. D., Follingstad, D. R., & Fields, A. M. (2010). Does Context Matter in Determining Psychological Abuse? Effects of Pattern, Harm, Relationship, and Norms. *Journal Of Family Violence*, 25(5), 461-474. <http://doi.org/10.1007/s10896-010-9307-7>
- Evans, P. (2010). Jedovatá slova: jak rozpoznat verbální násilí a jak na ně reagovat (Vyd. 1.). Brno: Computer Press.
- Follingstad, D. R. (2007). Rethinking current approaches to psychological abuse: Conceptual and methodological issues. *Aggression And Violent Behavior*, 12(4), 439-458. <http://doi.org/10.1016/j.avb.2006.07.004>
- Foran, H. M., Heyman, R. E., & Smith Slep, A. M. (2014). Emotional abuse and its unique ecological correlates among military personnel and spouses. *Psychology Of Violence*, 4(2), -. <http://doi.org/10.2811/60683>
- Gjuričová, Š., Kocourková, J., & Koutek, J. (2000). Podoby násilí v rodině (Vyd. 1.). Praha: Vyšehrad.
- Gordis, E. B., Margolin, G., & Vickerman, K. (2005). Communication and Frightening Behavior Among Couples with Past and Recent Histories of Physical Marital Aggression. *American Journal Of Community Psychology*, 36(1-2), 177-191. <http://doi.org/10.1007/s10464-005-6241-6>
- Harned, M. (2001). Abused Women or Abused Men?: An Examination of the Context and Outcomes of Dating Violence. *Violence And Victims*, 16(3), 269-285.
- Henderson, A. J. Z., Bartholomew, K., & Dutton, D. G. (1997). He Loves Me; He Loves Me Not: Attachment and Separation Resolution of Abused Women. *Journal Of Family Violence*, 12(2), 169-191.
- James, K., & MacKinnon, L. (2010). The Tip of the Iceberg: A Framework for Identifying Non-Physical Abuse in Couple and Family Relationships. *Journal*

- Of Feminist Family Therapy*, 22(2), 112-129.
<http://doi.org/10.1080/08952831003787867>
- Johnson, M. P. (2005). The Differential Effects of Intimate Terrorism and Situational Couple Violence: Findings From the National Violence Against Women Survey. *Journal Of Family Issues*, 26(3), 322-349.
<http://doi.org/10.1177/0192513x04270345>
- Johnson, M. P. (2008). A typology of domestic violence: intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence [Online]. Hanover, [N.H.]: Published by University Press of New England.
- McHugh, M. C., Rakowski, S., & Swiderski, C. (2013). Men's Experience of Psychological Abuse: Conceptualization and Measurement Issues. *Sex Roles*, 69(3-4), 168-181. <http://doi.org/10.1007/s11199-013-0274-3>
- Muñoz-Rivas, M. J., Gámez-Guadix, M., Fernández-González, L., & Lozano, M. P. G. (2011). Validation of the Attitudes About Aggression in Dating Situations (AADS) and the Justification of Verbal/Coercive Tactics Scale (JVCT) in Spanish Adolescents. *Journal Of Family Violence*, 26(8), 575-584.
<http://doi.org/10.1007/s10896-011-9391-3>
- O'Leary, K. D. (1999). Psychological abuse: A variable deserving critical attention in domestic violence, 14(1), 3-23. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/208555852?accountid=16531>
- Olson, L. N. (2002). "As ugly and painful as it was, it was effective: " Individuals' unique assessment of communication competence during aggressive conflict episodes. *Communication Studies*, 53(2), 171-188.
<http://doi.org/10.1057/9781137468741.0012>
- Roberts, L. J., & Lloyd, S. (2000). Fire and Ice in Marital Communication: Hostile and Distancing Behaviors as Predictors of Marital Distress. *Journal Of Marriage And Family*, 62(3), 177-198.
<http://doi.org/10.4135/9781483327556.n9>

- Řiháček, T., & Hytych, R. (2013). Metoda zakotvené teorie. In T. Řiháček, Čermák, I., & Hytych, R., *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (pp. 44-74). Brno: Muni Press.
- Stets, J. E. (1990). Verbal and Physical Aggression in Marriage. *Journal Of Marriage And The Family*, 52(2). <http://doi.org/10.13072/midss.208>
- Stets, J. E. (1992). Interactive Processes in Dating Aggression: A National Study. *Journal Of Marriage And The Family*, 54(1). <http://doi.org/http://dx.doi.org/10.2307/353284>
- Straus, M. A., & Sweet, S. (1992). Verbal/Symbolic Aggression in Couples: Incidence Rates and Relationships to Personal Characteristics. *Journal Of Marriage And The Family*, 54(2). <http://doi.org/10.2307/353066>
- Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Ševčík, D., & Špatenková, N. (2011). *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence* (Vyd. 1.). Praha: Portál.
- Toscano, S. E. (2014). "My Situation Wasn't that Unique": The Experience of Teens in Abusive Relationships. *Journal Of Pediatric Nursing*, 29(1), 65-73. <http://doi.org/10.1016/j.pedn.2013.08.004>
- Winstok, Z., Eisikovits, Z., Gelles, R., Parinyavuttichai, N., & Lin, A. Y. (2002). Structure and Dynamics of Escalation From the Victim's Perspective. *Families In Society: The Journal Of Contemporary Social Services*, 83(2), 377-385. http://doi.org/http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4614-7540-8_29
- Yadegaran, J. (2010). The truth about verbal abuse [Online]. In *Daily Camera*. Boulder, Colorado: Daily Camera. Retrieved from http://www.dailycamera.com/movies-dvd/ci_15551091?source=autofeed